

УВИД У ЗНАЧАЈ ЈЕДНЕ ПЕСМЕ САШЕ РАДОЈЧИЋА

Новија поезија песника Саше Радојчића доноси нам знаке креативне промене. Његов глас све одређеније преливају тонови скептичног лиризма. Понекад, премда ретко, и оно што је још Т. С. Елиот сасвим добро дефинисао као *Друшћвѣну улоју ѿое-зије*. Стога и застајемо пред Радојчићевом песмом „У најбољем од свих светова“ која потврђује да „поезија мора пронаћи поетично ван поезије“ – како је, баш у години Радојчићевог рођења, изговорио наш велики песник Миодраг Павловић – да ако поезија жели да прошири „своју способност да конституише вредности мора да се усмери на цео феномен људског постојања“.

Кроз утанчан одјек волтеровског призвука у наслову своје песме, Саша Радојчић остварио је – за своје читаоце, можда сасвим неочекиван – успех на високом хоризонту српске критичке поезије. А то је онај хоризонт који се тако успешно и блиставо протеже од Диса и Црњанског до Миодрага Павловића, Јована Христића и Милана Ђорђевића (1954). Већ нам лични епиграф песников указује на решеност лирског субјекта да живети у свету препуном разлога за неверовање у добро и доброту, једино што преостаје да буде супротстављен већ модерно свакодневном очајању, јесте нека врста веома самосвојно прилагођене лирске стратегије Кандидовог оптимизма –

*добро је, добро
с ѿим оглазим на ѿочинак
будим се с ѿим*

У стиховима песме „У најбољем од свих светова“, кроз, привидно сасвим помирено, набрајање могућих невоља које потичу из спектра песниковог (и нашег) реалног окружења, сумира се атмосфера (де)персонализоване угрожености бића у сасвим несигурном свету малих очекивања. А шта је свет малих очекивања него онај који не обилује великим надама, осим ако су оне убачене у оптицај, манипулативно, сасвим демагошки. Већ првим стихом, уз надомак појавности свега *најјореј*, лирско *ја* присно се обраћа својој *грајој*, модерно лаким колоквијалним тоном сведеног искуства –

*све у свему, граја моја
ѿосле ѿолико ѿодина
није исѿало сасвим лоше*

Ова, само на први поглед, *уѿеха* да у развоју животног тока, ипак све „није испало сасвим лоше“ указује на градацију *искусѿива невоље*: од оног лошег, до веома лошег и

оног сведеног на „сасвим лоше“; ти стихови као да подразумевају исход фатумског пролажења кроз нешто друштвено неопозиво лоше, а ипак, мимо онога што је претпостављено најгоре: као „сасвим лоше“. Сажет увид у одступање од сасвим лошег искуства очекује нас у другој строфи –

*нисмо појубили главе
из куће нас нико није истерао
нису нам отровали пса*

Опет смо суочени са градацијом претњи које се, волшебно, ипак, нису окончале „сасвим лоше“, јер – ми: у песми и свету – још „нисмо погубили главе“, премда се то лако могло догодити, Затим следи друга утеха: „из куће нас нико није истерао“, што се – по импликацији неке сасвим реалне претње – такође веома лако могло догодити; такве претње природно воде до следеће, реално и пакосно могуће, али опет необистињене претње: „нису нам отровали пса“, што је спрам губитка главе и губитка крова над главом, рекло би се, скоро занемарљиво.

Ова песма – као и неколико других, најбољих Радојчићевих – развија се филозофском и егзистенцијалном линијом Јасперсове „граничне ситуације“ у којој над судбином људског постојања лебди потпуна неизвесност. Оно што тренутно *није* не значи да *биће* неће. Први стих треће строфе одјекнуће рефреном трећег из прве строфе и развиће се кроз притисак атмосфере у којој – парадоксално или не – владају општедруштвени механизми у било ком виду остварљиве крађе и легитимисано дејствујуће лажи –

*није испало сасвим лоше
нису нам све украли
нису нас све слајали*

Песник нас је – *secundum Opus Steriana* – резигнирано увео у друштвену епоху за коју важи сазнање да су *неки*, корак-по-корак „све украли“ јер су околности такве епохе то легитимно допуштале, и да је *шакво* доба и створено на основу суморне чињенице да су претходно „све слагали“. Па ипак, не, „нису нам“ баш „све украли“, а спрам свега што *јесу*, песник нам оставља да сами слутимо и претпоставимо шта и колико *нису*. Дакле, исповедна лирска импликација гласи: Да, било је веома лоше, али не „сасвим лоше“ и лагало се обилато, али „нису нас“ баш о свему „све слагали“. Намеће се питање: у чему се састоје разлике ако се разматра степеност феномен лажи и лагања у механизмима неког друштвеног система?

Хоризонт сетне ироније у Радојчићевој песми широко је постављен „после толиких година“ у атмосфери оскудице и обмане која је испунила скоро цео регистар животних могућности. Механизми ускраћивања, неизвесности голе егзистенције, и клима лагања, овијају се око духа времена и субјеката ове песме, као што се апсурдне прилике овијају око – са Волтерове стране рано и тачно препознате – утопијске свести о прогресу „најбољег од свих могућих светова“. Наслов ове песме је горак путоказ у разумевању горких последица растурих илузија људског постојања. Ни она мршава

утеха за коју се лирски субјекат хвата као за животну сламку дављеник, ништа не гарантује осим неизвесност постојања. Али, са каквом врстом овде споменуте утехе нас суочава ова песма? Има ли је у њој, уопште? Одговор на то питање увек зависи од стања духа времена и спремности суочавања са истином. Оног тренутка када су све претње на које од почетка песма указује, измакле и када се појавио прамен минималне утехе („још држимо главу на раменима“) на видело искрсава тамна слика претећег стања ствари. Последња строфа песме, под танком копреном резигниране ироније, покушава да искаже сву притешеност духа и бића –

*друго шџа би хџела
још држимо главе на раменима
и климамо, свему климамо*

Чујемо реторичко питање са призвуком резигниране „утехе“ упућене (не)стрпљену сабеседничке *граје*: „друго шта би хтела“(?) после свега што се десило лоше. У чему, под притиском наметнутог *све*, ипак преовлађује утисак да „није испало сасвим лоше“? Ту смо стигли до тренутка када два субјекта ове песме – исказно лирско *ја* и оно ослушкујуће: *граја*, могу, бар на тренутак, да одахну, јер песник се утешно исповеда: „још држимо главе на раменима“, и тиме као да опомиње шири део друштвене заједнице на чињеницу да је постојање „главе на раменима“ колико неопходно, толико и сасвим утешно, под било каквим околностима, дакле и најгорим. Међутим, *џа* и *џака* форма постојања никад није безусловна јер подразумева да кад су главе већ остале на раменима, морамо тако сачуваним главама *непресџано* да „климамо, свему климамо“. А чему, у име чега „свему климамо“ и све одобравамо? Тај сурово понижавајући захтев у завршном стиху ове песме не оставља никакву другачију претпоставку од оне да је свака слобода појединца, у *џако* *исџољеној* друштвеној заједници, искључена. Дух узмицања, резигнације и суморне помирености, у потпуности влада Радојчићевом песмом која нас суочава са тескобним питањем: колико вреди живот који нам је понуђено осликан таквом песмом? Дикција ове значајне Радојчићеве песме не садржи само сетан *лирски мол*. Она казује много више од властите основе у елегично исповедном опсегу. Ова песма Радојчићева сведочи о јединству болног сазнања и промишљања, сведочи читаву епоху генерацијског искуства. Епоху много ширу од суморне климе деведесетих. Трагизам стихова песме „У најбољем од свих светова“ садржи и остварује редак песнички пробој климе опште наследне слуђености и мучно дугих прећуткивања *џравих* узрока и последица.

Целовито смисаоно зазвучје ове песме успоставља скоро потпуну антислику идеала утопијске друштвене заједнице, а самим тим оглашава и њено суштинско оспоравање. У песнички тако успешно брушеној антислици огледа се један пол ове песме. Њен други пол у завршној строфи носи иронијски преокретно, резигнирано уступање простора још реално делујућим, или подразумевајуће претећим силама репресије. Целином овако искусног песничког поступка домашен је етички утемељен, па иако сордино-методом утишан, врло високо исказан критички тон антологијске песме Саше Радојчића.